

LIETUVIŲ EMIGRACIJA Į JAV XIX a. ANTROJE PUSĖJE—XX a. PIRMOJE PUSĖJE

S. VAITEKUNAS

Gyventojų teritorinis persiskirstymas sukelia įvairias problemas ir pasekmes ekonominiame gyvenime—pasikeičia visuomenės pagrindinės gamybinės jėgos, darbo resursų panaudojimo galimybės, gyventojų natūralaus judėjimo rodikliai, gyventojų tautinė ir amžiaus sudėtis. Be to, gyventojų migracija, ypač emigracija, vienaip ar kitaip veikia valstybės politinį ir kultūrinį gyvenimą. Todėl gyventojų emigracija iš Lietuvos į kitas valstybes, prasidėjusi XIX a. pabaigoje, ir šandien savo masiškumu atkreipia geograful, istorikų, demografų, ekonomistų dėmesį.

Lietuvos gyventojų emigracijos į Šiaurės ir Lotynų Amerikos šalis, ypač į JAV, klausimu domėtasi jau seniai. Dar 1899 m. Jungtinėse Amerikos Valstijose T. Astramskis išspausdina darbą apie JAV lietuvius. Tai buvo bene pirmas platesnis darbas, kuriame mėginta apibūdinti išeivių gyvenimą. Vėliau pasirodo ir daugiau darbų apie XIX a. antros pusės—XX a. pirmos pusės emigraciją. Emigracija į užsienio šalis domėtasi ir buržuazinėje Lietuvoje. Ketvirtą dešimtmečio viduryje pasirodo du didesni darbai iš buržuazinių pozicijų, kuriuose kalbama ir apie lietuvių emigraciją į JAV bei į kitas šalis [22, 23]. Minėti darbai aprašo daugiausia patį užsienio lietuvių gyvenimą, jų kultūrinę veiklą. Juose beveik neanalizuojami gyventojų emigracijos veiksniai, priežastys ir pasekmės. Tarybinėje lietuvių istoriografijoje specialių darbų apie emigracijos procesą į JAV ilgą laiką nerandame. Emigracijos, kaip ir apšiamai gyventojų migracijos klausimais, susidomėta tik paskutiniame šio amžiaus dešimtmetyje. Gyventojų migracijos procesus vienas iš pirmųjų nuodugniau tyrė L. Truska, analizavęs ir emigracijos priežastis į JAV [28]. Emigracijos klausimais rašo ir kiti tyrinėtojai, besidomį lietuvių gyvenimu užsienyje [14, 24, 29]. Tačiau migracinių ryšių ir migrantų gyvenimo klausimais vis dar stokojama specialių darbų. Šiame straipsnyje nagrinėjami kai kurie Lietuvos gyventojų emigracijos į JAV ekonominiai ir geografiniai bruožai, emigracijos etapai, migrantų socialinė sudėtis bei jų „prigijimas“ naujoje vietoje, emigracijos priežastys ir pasekmės Lietuvai. Daugiausia remiamasi ankstesniųjų tyrinėtojų pateiktą pirmine medžiaga, o taip pat statistiniais carinės Rusijos gubernijų metraščiais bei 1923—1939 metų statistiniais buržuazinės Lietuvos metraščiais.

Gyventojų migracija turi galias istorines šaknis. Persikėlimo iš vienos gyvenamos vietos į kitą priežastys, pasekmės ir kryptys skirtingose visuomeninės formacijos buvo ir yra skirtingos. Besivystant kapitalizmui Rusijoje, susiformavo kokybiškai nauja darbininkų klasė, galutinai nutraukusi ryšius su žeme. XIX a. antroje pusėje, išlaisvinus valstiečius

iš baudžiatvės, migrantų eiles papildė daugybė mažžemių ir bežemių valstiečių, kurie, ieškodami darbo, kilnojosi iš vienos vietos į kitą, dažnai išvykdavo į užsienį. Neradę darbo savo šalyje, migrantai vykdavo dažniausiai į tas valstybes, kurios, „įvesdamos daugiau mašinų, išstumdamos iš pasaulinės rinkos atsilikusias šalis, pakelia darbo užmokestį aukščiau už vidutinį ir pritraukia samdomuosius darbininkus iš atsilikusių šalių“¹. Tokia ekonomiškai atsilikusia šalimi XIX amžiuje buvo ir Lietuva, įėjusi į Rusijos imperijos sudėtį. Carizmo politika Lietuvoje, kaip ir kituose nacionaliniuose pakraščiuose, varžė pramonės, kultūros, švietimo vystymąsi. XIX a. antroje pusėje prasideda masinė Lietuvos gyventojų emigracija į užsienį ir, visų pirma, į Jungtines Amerikos Valstijas, kur išvyko beveik ketvirtadalis tautos.

Pagal emigracijos į JAV intensyvumą nagrinėjamą laikotarpį galima suskirstyti į tris etapus: a) emigracijos pradžia (XVII a. vidury—1868 m.), b) didysis pakilimas (1868 m.—1914 m.), c) emigracijos atoslūgis (1915 m.—1940 m.).

Emigracijos į JAV pradžia reikėtų laikyti dar XVII amžių. Antai apie išeivius iš Lietuvos į JAV užsimena dar S. Daukantas. Jis rašo, kad „toje pačioje gadynėje (XVII a.—S. V.) dar ta minavotina notis nutiko Lietuvos tautoje, jog daugybė lietuviško svieto išsidangino į Ameriką, nesgi viršiaus minavojau, jog didžturčiai Lietuvoje svieta vergė, kur-sai vengdamas nuo tos vergybės muko į Kuršą, kuriame kunigaikščiai didžiai išmintingai rėdės ir savo valstiečiuose žmonių nei baudžiatvomis, nei didžiomis donėmis nesunkino, nuo to radusis tenai didžiai daugybei svieto kunigaikštis Jokūbas nupirko salą Tobagu vadinamą nuo ispanų karaliaus ir tenai išleido atėjūnus naujukynui įkurti ir tuomi pačiu prekybai praplatinti, kur į naujukyną paskuo angliai išgriovė, o likusįjį svieta išvedė į Newjorką“ [9]. S. Daukantas nenurodo, kokiais šaltiniais remiasi, pateikdamas šį faktą, tačiau kai kurie duomenys patvirtina šią jo išvadą. K. V. Kruzas (W. Cruse) teigia, kad Kuršo kunigaikštis Jokūbas Ketleris iš savo krikštaitėvio Britų karaliaus Jokūbo I tikrai gavo Tobago salą [8], o T. Simanas (T. Schieman) nurodo, kad Jokūbas 1654 metais ten tikrai įkūrė koloniją, kur apgyvendino Kuršo žmones [26]. Taigi galimas daiktas, kad šioje kolonijoje, anot S. Daukanto, gyventa ir lietuvių. Net jeigu ši istorija būtų netikra, XVII a. vidurį jau galima laikyti lietuvių emigracijos į Amerikos žemyną ir JAV pradžia, nes 1659 m. liepos mėnesį iš Europos į Naująjį Amsterdamą (Niujorką) atvyko lietuvių gydytojas Aleksandras Karolis Kuršius (Curtius), medicinos mokyklų steigimo JAV pionierius [11]. Pavienė lietuvių emigracija tęsėsi iki 1868 metų, nors tuo laiku būta ir masinės emigracijos požymių. Antai 1850 metais, ištikus Lietuvą badui, paplitus žiniaai apie gerą gyvenimą Amerikoje, daug buvo pakilę ten keltis, bet prūsų vyriausybė iš Hamburgo gražinusi atgal [5]. Po nepavykusių 1831 m. ir 1863 m. sukilimų kai kurie sukilėliai išvyko į JAV, tačiau tai buvo dar neskaitlinga emigracija. Šio laikotarpio emigrantų tarpe buvo daugiausia valstiečiai, bėge nuo baudžiatvės, politinių ir religinių vaidų aukos. Manoma, kad lietuviams vykstant į JAV, tačiau tai buvo dar neskaitlingus dokumentus už tam tikrą atlyginimą padėdavo žydai, kurie pirmieji pradėjo emigruoti iš Lietuvos [40, 1901 m.]. Jie, tapę emigracinių imigracinių agentūrų tarnautojais, gyrė naujosios tėvynės turtus ir puikų gyvenimą joje. Pirmieji pavieniai emigrantai lietuviai greitai nutautėjo ir ištirpo bendroje imigrantų masėje. To laikotarpio emigrantų skaičių sunku nustatyti.

¹ V. I. L e n i n a s. Raštai, t. 19, p. 422.

Didysis emigracijos pakilimas (1868—1914) prasidėjo kapitalizmo epochoje, po baudžiavos panaikinimo, kai valstiečiai gavo asmeninį laisvę. Dėl netolygaus kapitalizmo vystymosi įvairiose šalyse, dėl pernelyg lėto Lietuvos ekonominio vystymosi ir gana spartaus gyventojų skaičiaus augimo susidarė santykinis gyventojų perteklius. Dalis gyventojų, neradami darbo savo krašte, ieškojo jo kitose šalyse, kur sparčiai vystėsi kapitalistinė pramonė, reikalavusi daug darbo jėgos. Tokia šalimi XIX a. antroje pusėje buvo, visų pirma, Jungtinės Amerikos Valstijos, traukusios kitų šalių darbo jėgos perteklių. Lietuva buvo viena iš tų potencialių šalių, atiduodančių susidariusį santykinį gyventojų perteklių. Emigraciją paskatino 1867—1868 metų nederliai ir badas. Kiek lietuvių atskirais metais emigruodavo į JAV, sunku tiksliai nustatyti, nes iki 1899 m. JAV imigracijos biurai lietuvių atskirai neregistravo. Jie buvo užrašomi arba pagal valstybę, iš kurios atvyko, arba pagal tikybą. Be abejo, ir vėlesnė statistika nėra labai tiksli, tačiau ji jau parodo apytikrą emigrantų skaičių. Iki 1899 m. K. Račkausko apskaičiavimais kasmet į JAV atvykdavę po 2,5—3 tūkstančius lietuvių [25]. Taigi iki 1899 metų į JAV atvyko maždaug apie 50—60 tūkstančių lietuvių. Būdinga tai, kad kai kurie tyrinėtojai bandė šį skaičių labai padidinti — net iki 100—250 tūkstančių [10, 31], tačiau tam nėra jokio pagrindo, nes daugelis lietuvių, palikusių tėvynę, vyko ne tik į JAV, bet ir į kitas šalis. 1899—1914 metais į JAV atvyko 252,6 tūkst. lietuvių (1 lentelė). Iš viso 1868—1914 m. į JAV apytikriai atvyko virš 300 tūkstančių lietuvių. Šis skaičius nėra per didelis, nes ir įvedus lietuvių registraciją, daugelis dar buvo užrašomi kitataučiais.

1 lentelė

Lietuvių imigracija (1899—1914 m.) ir emigracija (1915—1939 m.) į JAV

Metai	Viso	%	Tame tarpe			
			vyr'ai	%	moterys	%
1	2	3	4	5	6	7
1899	6858	100,0	5291	77,2	1567	22,8
1900	10311	100,0	7683	74,5	2628	25,5
1901	8815	100,0	6499	73,7	2316	26,3
1902	11629	100,0	8576	73,8	3053	26,2
1903	14432	100,0	10721	74,3	3711	25,7
1904	12780	100,0	8854	69,3	3926	30,7
1905	18604	100,0	13842	74,4	4762	25,6
1906	14257	100,0	9429	66,1	4828	33,9
1907	25884	100,0	18716	72,3	7168	27,7
1908	13720	100,0	8522	62,1	5198	37,9
1909	15254	100,0	10284	67,4	4970	32,6
1910	22714	100,0	15360	67,6	7354	32,4
1911	17027	100,0	10473	61,5	6554	38,5
1912	14078	100,0	8098	57,5	5980	42,5
1913	24647	100,0	16069	65,2	8578	34,8
1914	21584	100,0	12282	56,9	9302	43,1
1899—1914	252594	100,0	170699	67,6	81895	32,4
1915	2638	100,0	—	—	—	—
1916	599	100,0	—	—	—	—
1917	479	100,0	—	—	—	—
1918	135	100,0	—	—	—	—
1919	160	100,0	—	—	—	—
1920	422	100,0	—	—	—	—
1921	829	100,0	—	—	—	—
1922	1602	100,0	—	—	—	—

1	2	3	4	5	6	7
1923	1828	100,0	—	—	—	—
1924	1991	100,0	—	—	—	—
1925	329	100,0	—	—	—	—
1926	393	100,0	—	—	—	—
1927	549	100,0	—	—	—	—
1928	438	100,0	181	41,3	257	58,7
1929	418	100,0	141	33,7	277	66,3
1930	229	100,0	67	29,3	162	70,7
1931	110	100,0	28	25,4	82	74,6
1932	71	100,0	21	29,6	50	70,4
1933	66	100,0	21	31,8	45	68,2
1934	90	100,0	29	32,2	61	67,8
1935	67	100,0	20	29,8	47	70,2
1936	45	100,0	8	17,8	37	82,2
1937	125	100,0	33	26,4	92	73,6
1938	115	100,0	32	27,8	83	72,2
1939	40	100,0	12	30,0	28	70,0
1928—1939	1814	100,0	593	32,7	1221	67,3
Iš viso:	266362	—	—	—	—	—

Lentelė sudaryta pagal: V. K. Račkauskas, Amerika. N. Y., 1915, p. 123; K. Gineitis, Amerika ir Amerikos lietuviai. Kaunas, 1925, p. 265; Naujų metų metraštinis, 1915 m., p. 1, 2 ir 1932 m., p. 8. Lietuvos statistikos metraštiniai 1927—1939 metų, p. 76, 70, 68, 52, 50, 52, 52, 52, 52. Kaunas—Vilnius, 1929—1940.

Emigracijos pakilimo laikotarpiu atskirais metais emigrantų skaičius svyravo. Šis svyravimas atspindi to meto Rusijos imperijos ekonominę ir politinę vystymąsi. Ypač išieivių skaičius padidėjo 1903—1905 metais, bręstant Rusijoje 1905 m. revoliucijai ir ją nuslopinus.

Pagal statistinius duomenis 1906—1914 m. dėl ligų ir kitų priežasčių į JAV neįleista 1894 lietuviai, t. y. vidutiniškai kasmet po 210 žmonių, kas sudaro apie 0,09% visų imigrantų [6]. Taigi, 1899—1914 m. laikotarpiu į JAV nepateko apie 5000 ten vykusių lietuvių. Nepatekusieji į JAV dažniausiai įsikurdavo Kanadoje.

Emigracijos atoslūgis (1915—1940). Intensyvią lietuvių emigraciją į JAV nutraukė pirmasis pasaulinis karas. Po jo prasideda emigracijos atoslūgis, tačiau tik į JAV, kadangi apskritai emigracija, nors jos mastai kiek ir sumažėjo, dar buvo masinė. 1926—1930 m. Lietuvą pagal emigrantų skaičių 10 tūkstančių gyventojų pralenkė tik emigracijos atžvilgiu klasikinė šalis — Airija. Pvz., 1927 m. Airijoje iš 10 tūkstančių gyventojų emigravo 91 žmogus, o iš Lietuvos — 80,2, kai tuo tarpu iš Estijos — 20,8, Lenkijos — 19,4, Italijos — 36,2. 1915 m. į JAV dar atvyksta 2638 lietuviai, bet jau nuo sekančių metų šis skaičius vis mažėja (1 lentelė). Emigracijos mažėjimui įtakos turėjo eilė faktorių, tačiau svarbiausiu reikėtų laikyti tai, kad pačios JAV griežtai apribojo imigraciją. 1921 m. JAV įvedamas kvotos įstatymas, pagal kurį į šalį gali imigruoti ne daugiau kaip 3% gyvenančių JAV tos tautos žmonių (pagal 1910 m. cenzą). Neigiamai emigraciją paveikė ir 1930 m. pasaulinė kapitalistinio ūkio krizė. Emigrantų srautas iš Lietuvos pasuka į kitas šalis, ypač į Pietų Amerikos valstybes, kurios, pakilus kavos pupelių kainoms pasaulinėje rinkoje, stokojo plantacijų darbininkų. Todėl šios šalys įvairiais būdais skatino imigraciją. 1915—1939 m. iš Lietuvos emigravo 86,4 tūkst. gyventojų, daugiausia į Argentiją, Braziliją, Urugvajų, Pietų Afriką. Į JAV emigravo tik 13,9 tūkst. lietuvių, tačiau šis skaičius turėtų būti

daug didesnis, kadangi lietuviai, patekę į kitas valstybes, iš jų dažnai pakartotinai emigruodavo į JAV.

Lietuvių emigrantų socialinė sudėtis (2 lentelė) atspindi to meto Lietuvos ūkio ypatybes. Nors XIX a. pabaigoje sparčiai vystėsi kapitalizmas, tačiau žemės ūkyje dar buvo gausu baudžiavinių liekanų: išpirkos mokesčiai už žemę, valstiečiai, netgi bežemiai, vis dar tvirtai buvo surišti su dvarininku. Tai trukdė vystytis pramonei miestuose. Dėl tos pačios priežasties fabriky ir gamyklų darbininkų kadrai buvo formuojami Lietuvoje ne iš lietuvių, o iš kitataučių, ypač žydų, rusų, baltarusių [37, 40 (1894 m.)]. Tai nulėmė nedidelį darbininkų emigrantų skaičių, nors darbininkai iš esmės labiau migruoja. 1899—1914 m. darbininkai ir amatininkai emigrantų tarpe sudarė daugiau kaip trečdajį (33,5%), tačiau šis skaičius yra padidintas, nes: 1) į jį įeina ir žemės ūkio darbininkai bei kiti darbininkai, nesurišti su miestu nei gyvenamąja vieta, nei darbu, 2) daugelis emigrantų, tikėdamiesi Amerikoje gauti geresnį darbą, užsirašė, kaip turintys įvairias ne žemės ūkio specialybes. Dėl statistinės apskaitos netobulumo sunku nustatyti tikrąjį darbininkų ir amatininkų skaičių, tačiau apytiksliai jie sudarė ne daugiau 15%. Taigi, tuo pačiu turėtų padidėti išeivijos iš kaimo procentas, kuris lentelėje nurodytas palyginti nedidelis — tik 31,5% [10]. Ypač padidėjo valstiečių emigracija į užsienį, tame tarpe ir į JAV, po 1893 m., kai Prūsijos valdžia suvaržė grūdų įvežimą iš Rusijos. Tai labai skaudžiai atsiliepė pasienio lietuviškųjų gubernijų valstiečių ūkiams. Gana didelis procentas (18,2) išeivijos buvo bedarbiai — tai žmonės dėl santykinio gyventojų pertekliaus Lietuvoje nesuradę darbo nei pramonėje, nei žemės ūkyje. Ypač mažą grupę emigrantų sudarė inteligentai. Silpną švietimo lygį krašte charakterizuoja ir duomenys apie išeivijos raštingumą. 1899—1914 m. iš 145 421 lietuvių išeivių tik 11 352 (arba 7,81%) buvo raštingi, o likę 92,19% — analfabetai [6]. Tai dar kartą įrodo, kad daug išeivių buvo iš kaimo, kuriame kultūrinis ir švietimo darbas tuo laikumi buvo ypač apleistas. K. Račkauskas to laikotarpio emigrantų raštingumo procentą duoda daug didesnį — 47% [25], tačiau jei pirmas skaičius pernelyg mažas (7,81%), tai antras — pernelyg didelis. Raštingumas išeivių tarpe galėjo padidėti tik nuo 1917 m., kai į JAV neįleisdavo žmonių, nemokančių skaityti nei viena kuria nors kalba [16].

2 lentelė

Emigrantų iš Lietuvos socialinė sudėtis

Išeiviai pagal darbo sritis	1899—1914 m.		1928—1939 m.	
	skaičiais	%	skaičiais	%
Žemės ūkis	79652	31,5	1747	41,8
Pramonė ir amatai	84670	33,5	261	6,2
Transportas ir susisiekimas	—	—	12	0,3
Tarnautojai (inteligentai)	255	0,1	116	2,8
Kitoks užsiėmimas	} 42133	} 16,7	59	1,4
Nenurodytas užsiėmimas			1439	34,4
Bedarbiai (be užsiėmimo)	45884	18,2	358	8,6
Prekyba ir kreditas	—	—	188	4,5
Iš viso:	252594	100,0	4180	100,0

Sudaryta pagal: „Amerika arba rinkinys faktų, žinotinų Amerikoje gyvenantiems ir čion atkeliaujantiems lietuviams“. N. Y., 1915, p. 206 ir Lietuvos statistinius metraščius 1928—1939 metų, Kaunas—Vilnius, p. 76, 70, 68, 52, 50, 52, 52, 52, 52, 52.

Socialinė išeivių struktūra kito, kintant ekonominėms sąlygoms. Nors 1918 m. susikūrusi buržuazinė Lietuva ir toliau liko žemės ūkio kraštu, eksportuojančiu žemės ūkio produktus į kitas šalis, tačiau kartu padidėjo ir pramoninė gamyba. 1923 m. gyventojų surašymo duomenimis, žemės ūkyje dirbo 78,95%, pramonėje, amatuose ir statybose — 6,15%, transporte ir susisiekime — 0,95%, kreditų ir prekybos sistemoje — 2,35% gyventojų [17]. Todėl 1928—1939 m. išeivių tarpe jau sumažėjo darbininkų ir padidėjo tarnautojų bei inteligentų lyginamasis svoris. Atsirado emigrantų, dirbusių prekyboje bei kredito organizacijose, transporte ir susisiekime, tačiau ir dabar didžiausią emigrantų procentą sudarė išeiviai iš žemės ūkio (2 lentelė).

Taigi, iš pateiktų duomenų matome, kad į Ameriką emigravo daugiausia bežemiai valstiečiai ir darbininkai, neturintieji jokios rimtesnės specialybės. Didelį procentą išeivijos tarpe sudaro bedarbiai ir tarnai. Tai visiškai patvirtina V. Lenino teiginį, kad „kuo labiau yra atsilikusi šalis, tuo daugiau ji duoda neapmokytų, „juodu“, kaimo darbininkų“².

Iš kitos pusės, daugumą sudarantieji valstiečiai socialiniu atžvilgiu labai skyrėsi. Buvo ne tik bežemių ir mažžemių, bet ir daug pasiturinčiųjų ir turtingų ūkininkų vaikų, kurie bėgo, vengdami tarnybos carinėje kariuomenėje, arba vyko užsidirbti pinigų, kad, grįžę Lietuvon, galėtų savarankiškai ūkininkauti, nes Lietuvoje, ypač Suvaikijoje, kad žemės sklypai nesiskaldytų, tėvas žemę palikdavo paprastai vyresniajam sūniui [4].

1899—1914 m. lietuvių imigrantų į JAV amžiaus struktūra (3 lentelė) geriausiai apibūdina išeivius pagal jų darbingumą. Visiškai nedaug į Ameriką vyko tėvų su mažais vaikais, vaikai iki 14 m. imigrantų tarpe tesudarė 7,99%. Dar mažiau žmonių virš 45 metų amžiaus — 1,86%. Mobiliausias migracinis amžius emigracijos pakilimo laikotarpiu vyrams — 17—45 m., o moterims — 17—30 m.

3 lentelė

Lietuvių imigrantų amžiaus struktūra 1899—1914 m.

Amžius	Iki 14 m.		14—45 m.		Virš 45 m.		Iš viso	
	žmonių skaičius	%	žmonių skaičius	%	žmonių skaičius	%	žmonių skaičius	%
1899	448	6,5	6276	91,5	134	2,0	6858	100,0
1900	790	7,7	9347	90,6	174	1,7	10311	100,0
1901	712	8,1	7986	90,6	117	1,3	8815	100,0
1902	949	8,2	10479	90,1	201	1,7	11629	100,0
1903	1137	7,9	13078	90,6	217	1,5	14432	100,0
1904	1317	10,3	11279	88,3	184	1,4	12780	100,0
1905	1474	7,9	16875	90,7	255	1,4	18604	100,0
1906	1270	8,9	12765	89,5	222	1,6	14257	100,0
1907	1563	6,0	23928	92,5	393	1,5	25884	100,0
1908	1256	9,2	12173	88,7	291	2,1	13720	100,0
1909	1088	7,1	13694	89,8	472	3,1	15254	100,0
1910	1813	8,0	20381	89,7	520	2,3	22714	100,0
1911	1382	8,1	15331	90,1	314	1,8	17027	100,0
1912	1186	8,4	12635	89,8	257	1,8	14078	100,0
1913	1760	7,2	22438	91,0	449	1,8	24647	100,0
1914	2040	9,5	19059	88,3	485	2,2	21584	100,0
Iš viso:	20185	8,0	227724	90,1	4685	1,9	252594	100,0

Sudaryta pagal „Amerika arba rinkinys faktų, žinotinų Amerikoje gyvenantiems ir čion atkeliaujantiems lietuviams“. N. Y., 1915, p. 126—127.

² V. I. Leninas. Raštai, t. 19, p. 424.

Taigi daugiausia emigravo jauno ir vidutinio amžiaus vyrai ir dar jaunesnio — moterys. Tai nulėmė sunkios kelionės ir dar sunkesnės darbo sąlygos, nes Amerika laukė sveikų ir jaunų darbininkų. Panaši išeivių amžiaus struktūra buvo ir po pirmojo pasaulinio karo. 1928—1932 m. emigrantai pagal amžių skirstėsi sekančiai: iki 15 metų — 13,24 %, 15—39 metų — 78,72 %, virš 40 metų — 8,04 % [18].

Nelengvas darbas JAV anglies kasyklose ir fabrikuose, karinės tarnybos vengimas ir sunki kelionė, ypač prieš pirmąjį pasaulinį karą, nulėmė netolygų vyrų ir moterų skaičių emigruojančiųjų tarpe (1 lentelė). To laikotarpio (1899—1914 m.) 67,58 % imigrantų sudarė vyrai ir tik 32,42 % — moterys. Moterų skaičius daug didesnis paskutiniaisiais prieškariniais metais (sudaro iki 43 % imigrantų). Visiškai kitokį emigrantų vyrų ir moterų santykį matome po pirmojo pasaulinio karo. 1928—1939 m. vidutiniškai vyrų kasmet emigravo 32,69 %, o moterų — 67,31 %. Daugiau moterų negu vyrų emigravo į JAV po pirmojo pasaulinio karo (apie 1923—1925 metus). Nuo to laiko moterų procentas tarp emigrantų nuolat auga. Išnagrinėjus emigracinį procesą, pasirodo, kad pirmiausia išvykdavo vyrai, ir ten įsikūrę, kviesdavosi žmonas, sužadėtines ir pan. Didžiausią procentą išeivių sudaro kaimo gyventojai, kurie buvo gana religingi. Įvairios religinės brošiūros draudė vedybas su kitatautėmis, skatindamos lietuvių emigraciją. Susidarius Amerikoje gana dideliame lietuvių vyrų kontingentui, čia prasideda intensyvi lietuvių moterų emigracija. Tai iš dalies nulėmė, kad JAV susikūrė veiklios lietuvių organizacijos. Tai stabdė nutatėjimo procesą, kuris, kuriant mišrias šeimas, be abejo, būtų pagreitėjęs.

Seimyninės padėties požiūriu (4 lentelė) per visą emigracinį laikotarpį išeivijos tarpe dėl suprantamų priežasčių vyravo viengungiai. 1910—1913 m. jie sudarė 75,5 %, o 1928—1939 m. — 62,1 %. Įdomu tai, kad laikotarpiu tarp dviejų pasaulinių karų padidėjo vedusiųjų procentas, palyginus su 1910—1913 metais. Tą nulėmė geresnės kelionės sąlygos. Be to, daugelis vyko jau žinodami, kad jų laukia giminės ir pažįstami. Apie tai V. Kapsukas rašė: „Eina vyrai, uždriba kiek pinigų ir parsikviečia savo pačias ir vaikus, brolius ir seseris“ [4]. Tam tikrą vaidmenį atliko ir priimti emigraciniai įstatymai, daugiau ar mažiau gynę emigrantus nuo išnaudojimo kelionės metu ir naujais į paskirties vietas.

Lietuvių geografinį-teritorinį pasiskirstymą Amerikoje parodo jų atsakymai į JAV valdžios anketinius klausimus [6]. 1899—1914 m. dauguma ateivių iš Lietuvos norėjo apsigyventi (ir su nedidelėmis išimtimis apsigyveno) Pensilvanijos, Ilinoiso, Niujorko ir Masačuzeto valstijose. Šiose keturiuose JAV valstijose išreiškė norą apsigyventi 76,1 % lietuvių. Toliau sekė tokios valstijos kaip Koloradas (6,3 %), Njudžersis (5,0 %), Ohajas (1,9 %). Visiškai nedaug, vos po keliolika žmonių apsigyveno Delavaro, Luizianos, Tenesio, Arizonos ir kitose valstijose. Emigracijos atoslūgio laikotarpiu (1915—1939) lietuviai imigrantai apsigyvendavo paprastai jau lietuvių gyvenamose vietose. Kas gi traukė lietuvius į rytų ir šiaurės rytų valstijas? Iš dalies tai galima paaiškinti švelnesnėmis klimatinėmis sąlygomis, kiek artimesnėmis gimtinei klimatui. Tačiau svarbiausias veiksnys yra ekonominis Šiaurės Rytų ir Vakarų pakrantės išsivystymas. XIX a. antroje pusėje Šiaurės Rytų ekonominio rajono Detroito, Čikagos, Niujorko, Klivlendo, Pitsburgo miestuose sparčiai augo pramonė. Pramonės poreikiams patenkinti Pensilvanijos valstijoje buvo surasti didžiuliai akmenų anglies klodai. Augančiai kalnakasybos pramonei trūko darbo jėgos, todėl į Pensilvaniją ir buvo nukreipiama didelė dalis emigrantų. XIX a. pabaigoje Pensilvanijos angliakasių

Imigravusių (1910—1913 m.) ir emigravusių (1928—1939 m.) į JAV šeimyninė padėtis

inė padėtis	1910—1913 m.						1928—1939 m.					
	Vyrų		Moterų		Iš viso		Vyrų		Moterų		Iš viso	
	skaič.	%	skaič.	%	skaič.	%	skaič.	%	skaič.	%	skaič.	%
Nevedę, netekėjusios	37351	74,7	21862	76,9	59213	75,5	1269	76,1	1325	52,7	2594	62,1
Vedę, ištekėjusios	12442	24,9	5965	20,9	18407	23,5	333	20,0	901	35,9	1234	29,5
Našliai, našlės	205	0,4	637	2,2	842	1,0	37	2,2	261	10,4	298	7,1
Išsiskyrę, išsiskyrusios	2	—	2	—	4	—	2	0,1	7	0,3	9	0,2
Nenurodyta	—	—	—	—	—	—	27	1,6	18	0,7	45	1,1
Iš viso:	50000	100,0	28466	100,0	78466	100,0	1668	100,0	2512	100,0	4180	100,0

Sudaryta pagal „Amerika arba rinkinys faktų, žinotinų Amerikoje gyvenantiems ir čion atkeliaujantiems lietuviams“. N. Y., 1915, p. 138; Lietuvos statistiniai metraščiai 1929, 1930 metų, t. 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000.

caimuose lietuviai sudarė apie 4% visų gyventojų, o Šenendouče (Shenendoach), Semokine (Shamokin) jų dar daugiau [5]. Apie 1870 m. Suilkilo (Schuylkill) miestelyje ir jo apylinkėse gyveno apie 12 000 lietuvių, Maunt-Karmelyje (Mount-Carmell) — apie 766. Apie nemažą lietuvių kaimelių ir kitose vietovėse liudija bandymai organizuoti savišalpos draugijas ir parapijas. Be to, jau 1897 m. Šemokine M. Tvarausko iniciatyva šleidžiamas lietuviškas laikraštis „Lietuviszka Gazietą“ [5]. Tai irgi rodo rausų lietuvių skaičių šiose apylinkėse.

Smunkant anglies pramonei Pensilvanijoje, daugelis lietuvių patraukė į kitas šachtas arba miestus, kur įsitaisė dirbti fabrikuose, siuvyklose arba už sutaupytus pinigus atidarė nedideles savo dirbtuves ir valgyklas. Būdinga tai, kad lietuvių išeivių tarpe galima įžiūrėti kažką panašaus į geografinį darbo pasidalijimą. Baltimorėje lietuviai vertėsi daugiausia siuvėjo amatu, Bostone — siuvėjo arba dirbo audimo fabrikuose, Detroite dirbo automobilių pramonėje, Pitsburge ir Klivlende — lieno lydytojais, Cikagoje — metalurgijos fabrikuose ir skerdyklose, jau rinėtoje Pensilvanijoje — angliakasiais. Lietuviai, atėję į Ameriką, jau ado daug senųjų imigrantų, kurie buvo užėmę visas brangiau apmomas darbo vietas. Apie sunkų lietuvių darbą ir jų išnaudojimą kalba irmieji lietuviškosios emigracijos tyrinėtojai [5, 19]. Aprašydamas emigraciją, tą patį nurodo ir V. Leninas: „Priešakinės nacijos pasiglemžia, taip sakant, geriausias uždarbio rūšis“³. Nežiūrint to, lietuviai dėl savo arbdtumo sugebėdavo prasigyventi arba bent jau geriau gyventi, negu švynėje. Lietuviai, patys neprabangiai gyvendami, bet norėdami gauti papildomų pajamų, dar išnuomodavo kambarius. Pagal butų nuomojimą lietuviai pirmavo tarp kitų ateivių. J. Dženksas ir V. Lokas nurodo, ad iš 100 šeimų nuomininkus laiko: lietuvių — 70, vengrų — 47, italų — 3, švedų — 37, slovakų — 41, lenkų — 35 šeimos [12]. Nors daugiau kaip ¼ emigrantų tiko žemės ūkiu darbams, tačiau įvairiais laikotarpiais išjė Amerikon jie beveik nesivertė žemės ūkiu. Arkanzaso valstijoje buvo andyta įkurti fermerių koloniją „Lietuva“, tačiau ji, neilgai gyvavusi, lugo [5]. Dalis lietuvių nuėjo dirbti į stambesnes JAV fermas, tačiau ėliau ir jie stengėsi persikelti į miestus. Verstis Amerikoje žemės ūkiu ūkdė objektyvios sąlygos: įsikurti žemės ūkyje reikėjo nemažai kapitalo, ko labiausiai stokojo ateiviai lietuviai. Be to, veikė ir moraliniai faktorai — atėję iš žemės ūkiu krašto, kuriame nerado laimės, imigrantai nu nebenorėjo imtis verslo, kuris tėvynėje nebuvo pelningas. Be to, pramonėje dirbant, greičiau buvo galima prasigyventi arba bent jau užsiirbti pragyvenimo minimumui.

Neperdaug apsišvietusių lietuvių, kaip ir kitų tautų kaimo darbininkų, įsiliejimas į pramonę buvo pageidautinas ir darbdaviams. Ateiviai, eturintys jokios specialybės, nestreikavo, nereikalavo padidinti darbo tlyginimo. Iš kitos pusės, didesni atlyginimai JAV pramonėje traukė pačius ateivius.

Lietuvių emigracijos į JAV priežastis galima suskirstyti į tris grupes: ekonomines, moralines (karinės tarnybos carinėje armijoje vengimas) ir politines.

Svarbiausia emigracijos priežastimi reikia laikyti ekonominio gyvenimo sąlygas Lietuvoje. „Nėra abejonės, — rašo V. I. Leninas, — kad tik idelis skurdas priverčia žmogų palikti tėvynę“⁴. Skurdo problema, bevystant kapitalizmui, buvo ypač aktuali. Jos neišsprendė ir baudžiavos anaikinimas. Poreforminis žemės ūkis, naudodamas atsilikusią agro-

V. I. Leninas, Raštai, t. 19, p. 424.
Ten pat, p. 422.

techniką, buvo nenašus. Jei viena dešimtinė žemės XIX a. pabaigoje Belgijoje duodavo 119 pūdų grūdų derliaus, Anglijoje — 114, JAV — 79, Vokietijoje — 67, Italijoje — 52, tai Rusijoje — vidutiniškai tik 31 pūd [36]. Nežiūrint to, kad Lietuvoje derlingumas buvo didesnis, Lietuvo valstiečiai labai priklausė nuo užsienio ir, visų pirma, Prūsijos rinkų, kur parduodavo savo grūdus. Po 1867—1868 m. nederlių žemės ūkį smukdė Prūsijos sienos 1893 metais uždarymas. Ypač tai atsiliepė lietuviškiems koms gubernijoms. Koks buvo aktualus sienos atidarymo lietuviškiems grūdams klausimas, rodo ir tokie faktai, kad daugelis žemės nuomininkų nuomojimo kontraktuose nurodė sutinką mokėti nuomą 25% didesnę, je tik atsiras galimybė parduoti grūdus Prūsijoje [40, 1895]. Valstiečių ūk smukdė ir tai, kad XIX a. pabaigoje Europos rinkose dėl atvežamų grūdų iš JAV, Kanados ir Australijos smarkiai krito grūdų kainos [15]. Bau džiavos panaikinimas nepanaikino valstiečių išnaudojimo — ir toliau egzistavo senosios feodalinės išnaudojimo formos: daugumoje Vilniau ir Kauno gubernijų dvarų valstiečiams buvo paliktos lažo prievolės o činšiniuose dvaruose valstiečiai ilgą laiką dar po reformos buvo verčiami eiti ir į lažo darbus [7]. Be to, už naudojimąsi skirtingais sklypai: valstiečių privalomųjų mokesčių dydis viršydavo jų pajamas, gaunama iš žemės ūkio, o uždirbti papildomai buvo beveik neįmanoma, nes apdirbamoji pramonė buvo silpnai išvystyta. Dėl didelių žemės ūkio mokesčių 1911 m. net 25,5% Kauno gubernijos valstiečių negalėjo valstybei įsumokėti [38]. Didėjant gyventojų skaičiui, didėjo ir bežemių bei maža žemių valstiečių skaičius. Vien tik Kauno gubernijoje 1892 m. valstiečių turėjusių mažiau kaip 3 dešimtines žemės, buvo 24 083, o bežemių — 185 153 [40, 1894]. Pirmojo pasaulinio karo išvakarėse — 1913 m. — šie skaičiai jau atrodė taip: mažiau kaip 3 dešimtines žemės turėjo 30 317 o bežemiais buvo jau 235 564 valstiečiai [40, 1915]. Ypač daug bežemių valstiečių atsirado Užnemunėje. Lietuvos pramonė XIX a. antroje pusėje vis dar silpnai buvo išvystyta. Pagal bendrąją produkcijos apimtį pirmavo lengvosios ir maisto pramonės šakos. 1879 m. Lietuvoje buvo 215 fabriku ir gamyklų su 2931 darbininku, o 1900 metais — 382 gamyklų su 12 655 darbininkais [37]. Be to, įvairiose gubernijose pramonės vystymasis buvo netolygus. Sparčiausiai pramonė vystėsi ir darbininkų skaičius augo Vilniaus gubernijos lietuviškose apskrityse. Daug lėčiau — Kauno ir Suvalkų gubernijose. Kauno gubernijoje silpnai vystėsi ir amatai. 1892 m. amatais užsiiminėjo 23 769 žmonės [40, 1894], tačiau amatininkai visą laiką smuko, nes jie negalėjo konkuruoti su artimų Rygos, Varšuvos, Peterburgo pramonės centrų gaminiais. Dėl silpnos pramonės ir amatų išsivystymo daugelis Užnemunės valstiečių iki pat XIX a. pabaigos vertėsi pusiau natūraliu ūkiu, gamindami namuose sau apavą ir drabužius [40, 1894]. Emigraciją iš Lietuvos skatino nepaprastai maži darbo užmokesčiai. Netolygūs atlyginimai nulėmė ir nevienodą emigrantų pasiskirstymą Lietuvos apskrityse. 1890 m. Kauno gubernijoje žemės ūkio darbininko metinis atlyginimas vidutiniškai siekė 78 rub. 60 kap. Įvairiose tos gubernijos apskrityse šis atlyginimas buvo nevienodas: didžiausias Kauno apskrityje — 104,52 rub., mažiausias Vilkaviškio — 62,40 rub. [40, 1892]. Tuo tarpu tiek žemės ūkio, tiek pramonės darbininkų atlyginimai aukščiausiai buvo JAV ir kitose šalyse, kur sparčiai vystėsi kapitalizmas [42]. 1892 m. Amerikoje bernas vidutiniškai per metus gaudavo 462 rub., Anglijoje — 286, Prancūzijoje — 231, Vokietijoje — 166, Italijoje — 92, o carinėje Rusijoje — vos 56 rublius [3]. Taigi mažas darbo užmokestis privertė valstiečius ieškoti darbo miestuose, tačiau dėl silpnai išvystytos pramonės miestas negalėjo panaudoti visų darbininkų, kuriuos išstūmė žemės ūkis. Todėl daugelis pradeda ieškoti

darbo užsienyje, pirmiausia Pavislio gubernijose [40, 1898], o vėliau — emigruodami Amerikon. Palankiausia situacija emigracijai buvo Užtenėje, iš kur ji ir prasideda.

Antra svarbi emigracijos priežastis buvo jaunimo nenoras tarnauti carinėje kariuomenėje. Vien 1879—1882 m. Kauno gubernijoje į karinę tarnybą neatvyko 8208 žmonės, jų tarpe apie 2545 lietuvius [40]. 1869—1871 m. į karinę tarnybą Suvalkų gubernijoje neatvyko 1378 žmonės [41]. Neatvykusiųjų į karinę tarnybą skaičius svyravo priklausomai nuo Rusijos tarptautinės padėties ir dalyvavimo karuose. L. Truskos duomenimis tuoj po Rusijos—Japonijos karo Vilniaus gubernijoje, kurioje karinės armijos vengimas ankstesniais metais buvo nežymus (kasmet neatvykdavo po 50—100 žmonių), 1906—1910 m. jau neatvyko 2158 asmenys [18]. Kaip viena pagrindinių priežasčių, dėl kurių šaukiamieji neatvyko karinėn tarnybon, nurodoma emigracija užsienin [40]. Apie didelį aunimo nenorą tarnauti carinėje kariuomenėje, kilus rusų—japonų karui, rašo V. Kapsukas: „Bet štai spalio 22 d. apgarsinta mobilizacija. Tik labar žmonės aiškiai pamatė, kas jų laukia, suprato savo padėjimą. Kas galėjo, smuko už sienos, eidavo susitarę po kelias dešimtis. Norint siena tur kas labiau negu paprastu laiku buvo sergima, vienok daugelis laimingai praėjo; kur nepasisekdavo slapta ar su kareivio žinia pereiti, eidavo stačiai spėka, užmušdavo kareivį. Iš viso ties Suvalkų siena buvo nušauta netoli 20 žmonių ir užmušta 10 kareivių; 100 su viršum žmonių buvo sugauta ir sugrąžinta. Vienas antras, dar nespėjęs pabėgti, slapso. Iš viso teatėjo pašauktųjų Suvalkų gubernijos kokie du trečdaliai“ [2, p. 345]. Be to, reikia manyti, kad visi minėtieji skaičiai apie neatvykusius karinėn tarnybon yra mažesni už faktiškus, nes daugelis vyrų švyko Amerikon ne laukdami kvietimo, o metais ar keliais anksčiau. Tytikriais duomenimis 1899—1914 m. kasmet į karinę tarnybą neatvyk-lavo apie 2000 lietuvių. Taigi, per tuos metus iš viso neatvyko apie 2000 lietuvių vyrų. Nustatant šį skaičių, buvo atsižvelgta į oficialius iranešimus apie neatvykusius, į išėvių socialinę, lytinę bei amžiaus truktūrą. Taigi tarp vyrų emigrantų į JAV atsisakiusieji tarnauti carinėje kariuomenėje sudarė 18,6%. Po antrojo pasaulinio karo šis procentas, susikūrus buržuazinei Lietuvos respublikai, turėjo sumažėti, nes išiškai pasikeitė tarnavimo armijoje pobūdis tiek geografiniu, tiek tarbybos laiko požiūriu.

Emigracijos ekonominės priežastys liko pagrindinėmis ir 1915—1939 m. Buržuazinė Lietuva buvo agrarinis kraštas, visiškai priklausęs nuo užsienio rinkų. 1930 m. žemės ūkyje dar tebedirbo 76,7%, o pramonėje — tik 6,4% visų gyventojų [33]. Žemės ūkio darbininkų atlyginimai buvo menki. Tais metais vidutiniai atlyginimai buvo tokie: vyrui — 420, usberniui — 280, merginai — 310, pusmergei — 220, piemeniui — 170 litų. 1938 metais šie skaičiai tokie: vyrui — 325, pusberniui — 215, merginai — 250, pusmergei — 175, piemeniui — 120 litų [18]. Tokia pat ryški arba atlyginimų mažėjimo tendencija pastebima ir pramonėje. 1930 m. pasaulinės ūkio krizės išvakarėse) vidutinis nekvalifikuoto darbininko tlyginimas už 1 darbo dieną siekė 7,20, o kvalifikuoto — 11,60 lito. antrojo pasaulinio karo išvakarėse, 1938 m., šie atlyginimai atitinkamai sumažėjo iki 5,45 ir 9,10 lito [18]. Ypač smarkiai pasaulinio karo krizė palietė Lietuvos žemės ūkį. Eksporas, kurį sudarė daugiausia emės ūkio produktai, 1930—1934 m. krito nuo 333,7 iki 147,2 mln. litų, rba 55,6% [27]. Dėl ekonominių priežasčių susidaręs santykinis gyventojų perteklius papildė emigrantų eiles, nors vėliau bendras emigrantų rautas smarkiai sumažėjo.

Kiek bendroje emigrantų masėje buvo paliekančių Lietuvą dėl politinių priežasčių, sunku tiksliai nustatyti. Galima daryti tik bendras išvadas, gretinant emigrantų skaičių su politiniais įvykiais šalyje. Emigrantų skaičius padidėjo po 1905 m. revoliucijos ir 1926 m. fašistinio perversmo Lietuvoje. Be abejo, gana nemažą emigrantų skaičių tais metais sudarė politiniai veikėjai arba žmonės, nesutikę su valdžios politiniais ir ekonominiais įstatymais. Tačiau emigrantų skaičius virš daugiamečių vidurkių padidėjo ne tik dėl politinių priežasčių, nes tiek po 1905 m. revoliucijos, tiek po fašistinio perversmo pasunkėjo ir ekonominės gyvenimo sąlygos. Tyrinėjant politines emigravimo priežastis, reiktų atsiminti, kad emigravo paprastai tik tie asmenys, kurie jautė, kad greitai gali būti carinės, o vėliau buržuazinės Lietuvos valdžios suimami. Be to, politiniai emigrantai stengdavosi apsistoti kur nors arčiau Lietuvos sienų. Emigracijos pakilimo laikotarpiu politiniai emigrantai sudarė ne daugiau kaip 5—7% visų emigrantų. Šis procentas galėjo padidėti tik buržuazijos valdymo metais, tačiau tuo laikotarpiu dėl to daugiausia emigruodavo į TSRS, todėl politinių emigracijos priežasčių į JAV nereiktų pervertinti. Kas kita, kad dalis išeivijos jau Jungtinėse Amerikos Valstijose tapo pažangiais veikėjais. Viena emigracijos priežasčių, matyt,— dirbtinis emigracijos skatinimas. 1905—1907 m., prasidėjus revoliuciniam pakilimui šalyje, carinė vyriausybė, norėdama atsikratyti santykinio gyventojų pertekliaus ir tikėdama, kad tuo susilpnins revoliucinį pakilimą, išrūpino keletą laivų emigrantams gabenti [5].

Emigracijos pasekmės Lietuvai buvo labai sunkios. Nepaprastai didelė Lietuvos gyventojų emigracija, kurią pagal santykinį emigrantų skaičių pralenkė tik Airija ir Škotija [18,1 t.], darė neigiamą įtaką krašto gyventojų skaičiaus augimui. 1897 m. Lietuvos teritorijoje (neskaitant Vilniaus ir Klaipėdos kraštų) gyventa apytikriai 1,95 milijono gyventojų [39]. Tuo tarpu 1923 m. surašymo duomenimis gyventojų skaičius padidėjo vos 100 000 žmonių [17]. Toks gyventojų prieaugis, tenkantis beveik 2 milijonams gyventojų per 26 metus, be abejo, yra mažas. Šį faktą galima paaiškinti tik emigracija. Vidutinis metinis prieaugis prieš pirmąjį pasaulinį karą kasmet sudarydavo 16—18 tūkstančių žmonių, o vien tik Amerikon išvykdavo kasmet 15 tūkstančių. Dėl didelio išeivių skaičiaus prieš pirmąjį pasaulinį karą labai pasikeitė Lietuvoje likusių gyventojų amžiaus struktūra. Kadangi išeidavo, kaip taisyklė, jauni žmonės, tai gyventojų amžiaus struktūra kito vyresniojo amžiaus žmonių naudai. Dėl to sumažėjo gimimų skaičius ir padidėjo santykinis mirtingumas [13]. Šių neigiamų faktorių įtaka lietuvių tautai išliko ilgam laikui.

1961 m. duomenimis JAV gyveno apie 400.000 lietuvių [35], t. y. mažiau tiek pat, kiek slovakų, dany, olandų, graikų. Jeigu skaičiuosime tuos, kurie jau nebesirašo lietuviškai, ir įskaičiuosime visų lietuvių gyventojų natūralųjį prieaugį, susidarytų ne mažiau kaip 0,5 milijono. Šis skaičius nėra padidintas, nes A. Kazlauskas nurodo, kad lietuvių, gimę Amerikoje ir sukūrę mišrias šeimas, jau nebesirašo savęs lietuviškai [14].

Ne visi emigravę į Ameriką liko ten gyventi. 1908—1914 m. laikotarpyje grįždavo vidutiniškai 17,5% išeivių. Vėlesniais metais grįžtančiųjų skaičius sumažėjo iki 9—10% [16, 32]. Būdinga tai, kad į JAV daugiausia atkeliauja išeiviai iš kaimo — valstiečiai, smulkūs ūkininkai, bernai, pamergės,— o į Lietuvą grįžta, jau turėdami darbininkų specialybes, išmokę įvairių amatų. Lietuvai tai, be abejo, buvo naudinga, nors ne visada grįžusieji rasdavo kur pritaikyti savo žinias ir dažnai vėl reemigruodavo [30].

Lietuvos buržuazinė vyriausybė, nors ir labai pavėluotai, bet priėmė migracinius įstatymus, kurie turėjo ginti emigrantus nuo emigracinių kompanijų sauvalės. Steigėsi organizacijos užsienio lietuviams remti, tačiau visiškai užkirsti kelio emigracijai įstatymais nebuvo įmanoma, nes ją sukėlė objektyvios priežastys.

Vilniaus valstybinis V. Kapsuko
universitetas
Ekonominės istorijos
ir geografijos katedra

Redakcinei kolegijai
įteikta
1971 m. gegužės mėn.

LITERATORA IR SALTINIAI

1. V. I. Leninas. Raštai, t. 19.
2. V. Kapsukas. Raštai, t. 1, Vilnius, 1960.
3. V. Kapsukas. Raštai, t. 3, Vilnius, 1961.
4. V. Kapsukas. Raštai, t. 5, Vilnius, 1962.
5. T. Astramskis. Lietuviai Amerikoje. Plymouth Pa, 1899.
6. Amerika arba rinkinių faktų, žinotinių Amerikoje gyvenantiems ir čion atkeliaujantiems lietuviams. New York, 1915.
7. L. Bičkauskas-Gentvila. 1863 metų sukilimas Lietuvoje. Vilnius, 1958.
8. W. Cruse. Kurland unter der Herzogen, I Band, Mitau, 1833.
9. [S. Daukantas.] Būdą senovės lietuvių, kalnėnų ir žemaičių išrašė pagal senovės raštų Jokūbas Laukys. Kaunas, 1935.
10. K. Gineitis. Amerika ir Amerikos lietuviai. Kaunas, 1925.
11. M. Haimau. Polacy wsród pionerów Ameryki. Chicago, 1930.
12. J. W. Jenks, W. J. Lauck. The Immigration Problem. New York, 1912.
13. J. Krivickis. Gyventojų keitimasis nuo 1922 iki 1927 m. Medicina, Nr. 1, 1930.
14. A. Kazlauskas. JAV lietuvių visuomenės socialinė struktūra tarp pirmojo ir antrojo pasaulinių karų. Spalio revoliucija ir visuomeniniai mokslai Lietuvoje. Vilnius, 1967.
5. Lietuvos TSR istorija, t. 2, Vilnius, 1963.
6. Lietuviškji enciklopedija, t. I, Kaunas, 1933.
7. Lietuvos gyventojai. Pirmojo 1923 m. rugsėjo 17 d. visuotinio gyventojų surašymo duomenys. Kaunas, 1925.
8. Lietuvos statistikos metraščiai 1927—1939 metų, 1—12 tomai. Kaunas—Vilnius, 1929—1940.
9. A. Milukas. Pirmieji lietuvių profesionalai ir kronika, t. 1, Philadelphia, 1929.
10. Naujųjų metraštis 1915.
1. Naujųjų metraštis 1932.
2. K. Ōželis. Natūralus ir mechaninis gyventojų keitimasis Lietuvoje 1915—1933 metais. Kaunas, 1934.
3. Pasaulio lietuviai. Kaunas, 1935.
4. L. Petkevičienė. JAV pažangiųjų lietuvių visuomeninė-kultūrinė veikla 1933—1940 metais. Vilnius, 1969.
5. K. Račkauskas. Amerika. New York, 1915.
6. T. Schieman. Jacob, Herzog von Kurland. Allgemeine Deutsche Biographie, XIII, Leipzig, 1881.
7. P. Tamošaitis. Dabartinė Lietuvos ekonominė būklė. Kaunas, 1935.
8. L. Truska. Emigracija iš Lietuvos 1868—1914 metais.— Lietuvos TSR mokslų akademijos darbai. Serija A, I (10), 1961.
9. P. Ulevičius. Pietų Amerikos lietuviai. Vilnius, 1960.
10. V. Vencienė. Amerikiečiai Lietuvoje. Boston Mass, 1922.
1. „Vienybės“ metraštis, 1924 m., Brooklyn N. Y.
2. Visa Lietuva. Informacinė knyga, 1923 m., Kaunas, 1923.
3. Visa Lietuva. Informacinė knyga, 1931 m., Kaunas, 1932.
4. T. Žilinskas. Amerikos Lietuva. Kaunas, 1919.
5. Атлас США. Москва, 1966.
6. П. Лохтин. Состояние сельского хозяйства в России сравнительно с другими странами. СПб., 1901.
7. В. Меркис. Развитие промышленности и формирование пролетариата Литвы в XIX веке. Вильнюс, 1969.
8. Обзор Ковенской губернии за 1911 год. Ковна, 1912.
9. Общий свод по империи результатов разработки данных Первой Всеобщей переписи населения 1897 г., I, СПб., 1905.
10. Памятные книжки Ковенской губернии на 1881—1915 г. Ковна—Паневежис, 1880—1915.
1. Памятная книжка Сувальской губернии на 1898 год. Сувалки, 1898.
2. Ю. Д. Филипов. Эмиграция. СПб., 1906.

**ЭМИГРАЦИЯ ЛИТОВЦЕВ В США
ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XIX В.— ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ XX В.**

С. ВАЙТЕКУНАС

Резюме

Эмиграция литовского населения в США началась в середине XVII в., но массовый характер она приобрела только во второй половине XIX в.

Весь эмиграционный процесс литовцев в США до 1940 г. подразделяется на три этапа: 1) первоначальный период (середина XVII в.— 1867 г.), 2) период массовой эмиграции (1868—1914 гг.), 3) период эмиграционного спада (1915—1940 гг.).

Точное число эмигрантов трудно определить, так как до 1899 года эмиграционно-иммиграционные организации литовцев по национальному признаку не выделяли. Косвенным путем определено, что с середины XVII в. до 1899 г. в США эмигрировало около 50,0 тыс. литовцев. С 1899 г. имеется более точная статистика. Во втором периоде с 1899 года эмигрировало 252,6 тыс., а в третьем — 13,6 тыс. литовцев.

Среди эмигрантов преобладало сельское население. Так, в 1928—1939 гг. оно составляло 41,8%, а рабочие только 6,2% всех эмигрировавших. В период массовой эмиграции доля крестьян еще увеличилась. В социальном отношении среди сельских эмигрантов преобладали безземельные и малоземельные крестьяне.

В возрастной структуре эмигрантов 1899—1914 гг. большинство составляли молодые люди 15—39 лет (78,7%). Наиболее мобильным возрастом для мужчин был 17—45 лет, а для женщин — 17—30 лет. В первоначальном этапе среди эмигрантов преобладали мужчины — 67,6%, но в последний период — женщины (67,3%). Это объясняется тем, что сначала в США уезжали мужчины, а потом они приглашали к себе жен, сестер.

Эмигранты в основном поселялись в Чикаго, Детройте, Кливленде, Питтсбурге, Филадельфии, а трудоустраивались большей частью в промышленности.

Выделяется три группы причин, вызвавших эмиграцию литовцев в США. Первая и основная — экономического порядка. Вторая — уклонение от службы в царской армии. По этой причине из Литвы ежегодно эмигрировало приблизительно 2 тысячи мужского населения. Среди всех эмигрантов они составляли около 12,2%, а среди мужчин — 18,6%. К третьей группе причин можно отнести политические. По понятным соображениям статистика не фиксировала политических эмигрантов, поэтому точное их число остается неизвестным, но среди всех эмигрантов они составляли не более 5—7%. С политическими эмигрантами не следует путать тех, кто уже в США стали прогрессивными деятелями.

Далее в статье указываются некоторые последствия эмиграции для населения и экономической жизни Литвы.